

TOHUM

Sanat ve Edebiyat dergisi

M. ÇİZER

***Türkiye devrim geleneğinden filizlenen
bir tohumdu TOHUM...***

SUNU

*MAYIS MAYIS kanlı MAYIS
havaları sisli MAYIS
yağmurların gözyaşları
geleceğin Müjde mayıs*

Baharın gümbür gümbür coştığı, dağ zirvelerinde damla damla karın eridiği ve bu eriyen karların coşarak okyanuslara aktığı ve adına bahar denildiği, mevsimlerin en doğurgan olanı baharla yani nisanlarla, MAYIS'larla merhaba diyoruz TOHUM'un bu sayısı ile sizlere.

Dünya coğrafyasının canlandığı, doğanın mahmurluktan silkindiği, itir kokularının evreni katladığı ve her günü zalimin gideceği sona, mazlumun, ezilenin zafere gideceğini müjdeleyen bu mevsimde bizler de sizlere 12 yıllık deneyim ve tecrübe ışığını yansıtmayı bir borç bildik... Bundan tam 12 yıl önce suyunu ve tohumunu proleter ideolojiden alan kültür ve edebiyat dergimiz TOHUM 12 yaşına girerken işte bu duygularla merhaba diyoruz...

MAYIS'larla coşan dere sularının, o bent tanımaz coşkusuyla,

Proletaryanın kızıl günü olan 1 MAYIS'larla,

Türkiye devrimci hareketinin yılmaz savaşçıların kavgayı emanet ettikleri 6 MAYIS'larla, MAHİR'lerle,

Diyarbakır zindanlarının meşalesi Mazlum Doğan'larla,

Türkiye proletaryasının yiğit savaşçısı İbrahim KAYPAKKAYA'nın katlediliş günü olan 18 MAYIS'larla merhaba...

Merhaba diyoruz, kıraç toprakları verimli kılanlara...

Bu sayımızda, eski sayılarımızın bir harmonisini sunuyoruz. Bu hem günün önemi açısından, hem 12 yıllık emeğin ve bundan sonra TOHUM çizgisinin netleşmesi açısından önemli bir mihenk taşıdır. Bu ayrıca 17. sayımızın bir özeleştirisi olarak da kabul edilebilir...

Bundan böyle eski sayılarımızda uygun gördüğümüz makaleleri yeni sayılarımızda görebileceksiniz.

Buna göre;

Sayı; 2-3-4-6-7-8-9-10-11-12. sayılarımızda yer alan yazarlarımızın emeklerini sunduğu çeşitli makale, öykü ve şiirlerden oluşan TÜRKİYE DEVRİM GELENEĞİNDEN FİLİZLENEN BİR TOHUMDU "TOHUM", başlıklı sayımızı siz okuyucularımıza sunmaktan büyük onur duyuyoruz...

Türkiye devrimci ve demokratik cephenin en güçlü ve en etkili sanat ve edebiyat mevzisine ihtiyaç duyduğunu biliyoruz. İşte bu sorumlulukla hareket ederken, Türkiye ezilenlerinin sanatının birikim ve deneyimi üzerinde yükselen TOHUM'u bir kez daha sizlerle buluşturmanın sevincini yaşıyoruz ve TOHUM Türkiye haklarının sanat dokusudur diyoruz...

TOHUM

Nisan -Mayıs 1998

Sayı 18

Genel Yayın Yönetmeni

O. KAYA

Yazışma adresi:

Avrupa:

Tohum Sanat ve Edebiyat Dergisi

Postbus 28235-3003 KE

Rotterdam -Hollanda

Altın Çağ Kültür Merkezi

Kyoto Str. 19, 50670 Köln/Almanya

Tel.: 0221/ 130 18 70

Türkiye:

Yüz Çiçek Açsın Kültür Merkezi

Okmeydanı - İstanbul

Tel.: 0212/ 256 74 68

Banka Hesabı:

Postbank Giro 45 83 584

Rotterdam/Hollanda

Abone Koşulları:

6 sayı:

Hollanda : 25 HF

Avrupa : 30 DM

Ederi:

Hollanda : 5 HF

Almanya : 5 DM

Fransa : 15 FF

İsviçre : 5 SF

BU SAYIDA

Edebiyat Üzerine	M. Oruçoğlu	Sayı 3'ten	6
Şiir konusunda Çen Yi'ye mektup	Mao Zedung	Sayı 2'den	13
Hakkımızda devlet etmiş fermanı	A. Ö. Utku	Sayı 7'den	15
Hey merhaba	K. Bozoklar	Sayı 7'den	17
Aziz Nesin ile söyleşi	TOHUM	Sayı 9'dan	19
Masal; Tanrısal adalet	A. Nesin	Sayı 11'den	26
Yanaklarından öpüyorum			
gül doruklu sevdam	Zeki Kutan	Sayı 10'dan	32
Işığın, tomurcuğun ve büyüünün			
uğultulu destanı: Yaşar Kemal	M. Oruçoğlu	Sayı 2'den	37
Doğumunun 90. yılında			
Bertolt Brecht'ten dört şiir	A. Behramoğlu	Sayı 11'den	42
Eugene Pottier	Lenin	Sayı 2'den	44
Beyaz eldivenli terör	Eugene Pottier	Sayı 2'den	46
Şiirin döğüşkenliği	Mehmet Çetin	Sayı 6'dan	48
Mem û Zîn'de kadına			
ve sevgiliye yaklaşım	M. Oruçoğlu	Sayı 11'den	53
Vedat Türkali ile edebiyat söyleşisi	TOHUM	Sayı 9'dan	56
Nazım Hikmet	A. Behramoğlu	Sayı 8'den	59
Nazım Hikmet'e soruşturma	TOHUM	Sayı 8'den	61
Soruşturmaya yanıt	N. Gürsel	Sayı 8'den	62
Nazım Hikmet	Ahmet Telli	Sayı 8'den	64
Güz çiçeklerinden Nazım'a çelenk	Pablo Neruda	Sayı 8'den	67
Aramızda olmayışının acısı ve			
içimizdeki ölümsüz anısıyla	Fatoş Güney	Sayı 9'dan	69
Yılmaz'a özgürlük ve bir soruşturma	TOHUM	Sayı 12'den	77
Sanat ve düşüncenin yasak karşısında			
tutumu ne olmalıdır?	Yılmaz Güney	Sayı 12'den	87
Bir özgeçmiş denemesi (Röportaj)	Yılmaz Güney	Sayı 12'den	93
Sanatın dili üzerine (Röportaj)	Yılmaz Güney	Sayı 12'den	96
Okuyucudan mektup	Emine Kaypakkaya	Sayı 9'dan	98

PROLETER KÜLTÜR, SANAT VE EDEBİYAT ÜZERİNE

Muzaffer Oruçoğlu

Her yeni sınıf tarih sahnesine, kendi dünyası, dolayısıyla kendi kültür ve sanatıyla birlikte çıkar. Onu durmaksızın yeniden yaratır, geliştirir, aşar. Kültür ve sanat, sınıfların ruhi şekillenmesinin temel ögesidir. Günümüzde hâlâ, tıpkı Troçki gibi proleter kültür, sanat ve edebiyatın olamayacağını savunanlar var. Bu anlayış, proletaryanın burjuvaziye ve eski sınıflara karşı kültür ve sanat cephesinde, kendi silahlarıyla verdiği mücadeleyi zayıflatmaya himet eden, onu silahsızlandıran bir anlayıştır. Her sınıfın kendine özgü bir kültür ve sanatı vardır. Hangi dönemde hangi kültür ve sanatın egemen olduğu sorunu, genel olarak, hangi sınıfın egemen olduğu sorununa bağlıdır... İlkel komünal toplumun bir kültürü, sanatı ve şiiri vardı. Antik, feodal ve kapitalist dönemin de bir egemen ve ezilen kültürü, sanatı ve edebiyatı vardır. Otuzbin yıl önceki ilkel insanın mağara duvarlarındaki ilginç sanatını, bizonlarını, geyiklerini, gergedanlarını, kuş kafalı adamlarını, büyü, şiirsel bir çığlığı duyarcasına seyrederiz. Köle sahiplerinin kültür ve sanatı, bazalt, porfir ve granit gibi sert taşlarda tüm canlılığıyla dile gelir. Bugün bile, güneşin pasparlak bakışları altında Nil'i mağrurca seyreden firavun piramitlerini, sfenkslerini, sonra Mezopotamya ziguratlarını, Hitit aslanlarını, Girit, Grek, Etrüsk, Hint ve Çin harikalarını hayranlıkla seyrederiz. Feodal aristokrasinin ve burjuvazinin kültüründen, sanat ve edebiyatından sözetmemize gerek var mı. Eğer proletaryayı modern bir sınıf olarak kabul ediyorsak, proleter kültür, sanat ve edebiyatı da kabullenmek zorundayız. Biliriz ki, proletarya dünyamızın en modern, en genç, en devrimci sınıfıdır. Hayatın ve insanlığın değişim ivmesi geçmişinde görülmedik boyutlarda artmasına rağmen, proletarya en az beş-altı yüzyıl yaşayacaktır. Çünkü tarih, kendi ahırını temizlemek için demir süpürgesini bizzat ona verdi. Henüz gençlik çağındadır. Onun kültürü ve sanatı, hem bir sınıf, hem de sınıfsızlık kültür ve sanatıdır. Bir sınıf kültürüdür çünkü, onu yaratan bir sınıftır. Burjuvaziyle kısasa kısas, amansız bir mücadele içinde olan, onun diktatörlüğü altında ezilen ve onu diktatörlüğü ile ezen, hem onu hem de kendisini bilinçli olarak tarih sahnesinden silmeye çalışan bir sınıftır. Onun kültürünü ve sanatını bu çelişkiler, bu tarihsel şartlar ve amaçlar belirliyor. Proletaryanın kültür ve sanat perspektifi, proletaryanın doğuşundan proletarya diktatörlüğüne, oradan da en ileri komünizm ideali ne kadar uzanır. Bunun içindir ki, proleter kültür ve sanat, proletaryanın sınıf olarak ortadan kalkmasıyla birlikte miyadını önemli ölçüde dolduracaktır. Komünizmin insanlığı, bu güçlü proleter kültür ve sanat mirasına dayanarak yepyeni bir öz ve biçimde-sanatın artık marifet olmaktan çıktığı-daha ileri bir "kültür" ve "sanat" evrenine girecektir. Güçlü diyoruz çünkü, proleter kültür ve sanat, insanlığın gelmiş geçmiş tüm kültürünün esaslı bir tarzda, yani yüzyıllara mal olan bir zaman sürecinde, ama dirhem dirhem özümленerek, onun proleter tezgahta, bir üst aşamada, yeniden

yaratılmasıdır. Sorunu bu şekilde genel hatlarıyla koyduktan sonra gelelim zaman zaman tartışmalara konu olan bazı sorunlara.

Öz ve Biçim Sorunu

Öz nedir? Öz, en genel en kaba deyiimiyle hayat ve harekettir. Yani muharrik güç, motor güçtür. Hükümrân ve asıl kahramandır. Hareket evreninde, tüm yolların kendisine çıktığı Roma'dır. Öz, çelişmeli birliğin, yani çelişkinin bilinci ve eylemidir. Ateşin ya da aydınlığın kaynağı, kumanda merkezi, odağı gibidir. Hamle ve ilerleyiş, yıkış, yaratış ondan fışkırır. İlk ve son sözün sahibidir. Ve her sözü bir ilkedir.

Biçim nedir? Biçim en genel, en kaba deyiimiyle özün görünümüdür. Ama basit, durağan bir görünümü değil. Özün karakterini, meramını, serüvenini tüm çizgileriyle sunar. Maddedeki çelişmeleri, çıplak haliyle, doğrudan göremeyiz. Ama onun sayısız bağlantılar, biçimler karmaşası içinde bize ulaşan hareket tarzını seyrederiz. Bilinç ve duygu dünyasının somut, ayrıntılı işleyişini, korkunç ve zengin çatışmalı cihazını, iç alemini izleyemeyiz. Ama ona davranış, ses, mimik vb. yoluyla ulaşmaya çalışırız. Biçim bizi öze götürür.

Özle biçim arasında diyalektik bir birlik vardır. Her ikisi de genelde birbirleriyle çelişir, birbirlerini etkiler ya da gölgelerler. Sanatçı bu diyalektik birliği bazan uyumlu, bazan da uyumsuz çelişmeli bir tarzda kurar. Öz ileri, biçim geridir. Biçim yeni, öz eskidir. Öz güçlü, biçim zayıf yada biçim güçlü, güzel, öz ise zayıftır. Bu uyumu kurmak kolay değildir ve bir hayli ustalık işidir. Öz, biçimi belirler. Biçim, öz üzerinde etkili olur, bazan da tayin edici. Biçimde incelik, ustalık ve yenilik, dikkati öze çeker, onun daha iyi kavranmasına yol açar. Brecht, *"edebiyat biçimsel yenilikler getirmeksizin yeni konuları ve yeni bakış açılarını yeni kamu kesitlerine sokamaz"* der. İleri, devrimci bir öz, gerçekten iyi yakalanmış bir öz, yani hayatın atılımcı kudretini güçlü bir tarzda bağrında toplayan bir öz, o oranda da biçim belirler, şekillendirir. Hayatın genel kuralı budur. Demek oluyor ki biçim özden kopuk, basit, mekanik bir dış görüntü değildir. Brecht'in deyiimiyle "öylesine içeriğe aittir ki, sanatçının kendisi bile çoğu kez ona bir içerik gözüyle bakar". Aradaki hassas, ama önemli ayırım çizgisini görmez.

Hayat tufanında özü-koşullandığı çevre ve tüm bağlantılarıyla-kavrayabilmek, çelişkiler kargaşasında tüm rolleriyle belirleyiciyi yakalayabilmek zordur. Üretim dünyasındaki, toplumsal ve bireysel eylemdeki özü, toplumun ve bireyin bilincindeki ve ruhundaki özü, yani o aşamadaki ya da tarihsel şartlardaki belirleyici özü, bu tılsımlı ateşi yakalayabilmek zordur. Bu, derin bir perspektifi, kültürü ve tecrübeyi gerektirir. Bundan daha zor olan, özün hareketini, güzel ve çirkin serüveni izlemek, onu ustalıklarla betimlemektir. Yani demem şu ki, özü, ama şu ünlü özler özünü-öz vardır, öz vardır-yakalayabilmek marifettir. Ama asıl büyük marifet, bu özün biçimini, özün şanına layık bir tarzda, onu karartmayacak aksine daha bir etkinleştirecek, güzelleştirecek, cazip kılacak bir tarzda, onunla uyum içinde betimlemek, sunabilmektir. Bir çok sanatçı bu zorlu sınav alanında tökezliyor. Ya yakaladığı güçlü özü zayıf biçimle karartıyor, ya da onu biçimin ezici egemenliği altında eziyor. Birincisi kaba özcülüktür ki bunun sanatla bir ilgisi yoktur. İkincisi ise biçimciliktir. Gerçeği olduğu gibi sunmak onu bilincin ve ruhun yetenek tornasından geçirmeden sunmak kaba mekanik gerçekçiliktir. Gerçeği sunarken onun özüne, temel bağlantılarına bağlı kalarak, estetiğin gizemli, yaratıcı aynasında yansıtarak, onu bir üst aşamada adeta yeniden yaratarak sunmak. İşte sorun budur. Mevcut duruma ve geleceğe dair ileri, güzel, anıtsal mesajlar sunmak da ancak bu şekilde mümkün olabilir. Mao Zedung sanattaki hayatın gerçek hayattan farklılığını şöyle belirtir: *"Sanat ve edebiyat eserlerinde yan-*

GİDEN SENSİN GECEDE

Kutsiye Bozoklar

Penceremden baktım geceye
 Sarıverdi beni usulca
 uzak yıldızlar görünmüyordu
 gizemli dostum ayışığında
 Yüreğimde incecik bitimsiz sızı
 benmi gecedeyim, gece mi bende?
 —belki giden yalnız sensin gecede—
 bir ‘MERHABA’ özlemindeyim canım
 sanırım, bütün suç sende
 canım sıkılıyor duyuyor musun?
 Avuçlarımın gölgesine baktım
 bir parça karanlık tutup, kuruttum
 birazdan geceyi tutuşturacağım
 çığlık çığlığa bir sabah bekliyorum
 sonra yine ‘MERHABA’ diyeceğim
 ve ardımda umutlu ışıltılar
 yüreğim bir kavga türküsünde
 öfkeyle çekip gideceğim.
 Bir gün unutulmuş güzelliklerin özlemi
 vuracak ışıklı gözlerine, döneceksin!
 uzattığın elleri sıkıca tutacağım
 ve sevinçli yangınlar ortasına
 götüreceğim seni.

sıdığı biçimiyle hayat, daha yüksek bir düzeyde, daha derin, daha yoğun, daha tipik, ideale daha yakın ve dolayısıyla da gerçek günlük hayattan daha evrensel olabilir ve olmalıdır da” (Sanat Kültür ve Edebiyat Üzerine, sf.51)

Genel olarak kitle hareketinin içten içe ya da dalga dalga yükseldiği, doğuş ve yükselme sancısının çok derecesinde kendini gösterdiği dönemlerde öz, kutup yıldızı gibi parlar. Kendi görkemine layık, güzel ve uyumlu bir biçimle egemenliğini hissettirir. Biçimin içeriği boğduğu dönemler, genellikle durgunluk, kabus küçülme ve çürüme dönemleridir. Bu dönemlerde biçim, üslup ve kompozisyon soytarılıklarıyla, edebi nevrozlarla, imgesel bayağılaşma ve erotik iç çekişlerle çekilmez hale gelir. Biçimin ve özün toprağı sınıf mücadelesidir. Onu taçlandıran da batıran da odur.

Yerellik ve Evrensellik Sorunu

Sanatın, yereldeki evrenseli bulmak, yereldeki yüce insanlık sorunlarını bulmak gibi temel görevi vardır. Dünyanın herhangi bir noktasında tomurcuklanan sanat, başka ülkelerin insanların ruhundaki ateşli sorulara doyurucu cevaplar verebiliyor mu? Onların gizli, kuşkucu, sorgulayıcı ve problemli dünyalarının tercümanı olabiliyor mu? Okunduğunda milyonlarla, Kaf dağının ardındaki kalabalıklarla duygudaş olabiliyor mu?

Şimdimiz geçmişimizin rahmindeydi. Geleceğimiz şimdimizin rahmindedir. Sanatçı, rahimdeki bu sancıyı, bu tohumu yakalayabiliyor mu. Evrensellik bu dölün yakalanmasıyla başlar. Ancak, bugünün deryasına cesurca dalabilen, geleceğin sırlarını ustaca yakalayabilen, onu hünerin şafak renkli örsünden geçirerek kahinesine mesajlaştıran bir sanat abideleşebilir, zamanın kemiriciliğine uzun süre dayanabilir.

Yerelin derinliklerinde yatan evrensel cevheri bulduktan sonra onu yeniden kendine özgü tekniğiyle işlemek, yerelin ruhu ve renkleriyle biçimlendirmek, renklendirmek gerekiyor. Aradan üçbin yıla yakın bir süre geçmesine rağmen Homeros'u ve Heiseidos'u ne güzel seviyoruz. Bunda, insanlığın nostalji tiryakiliğini bir yana bırakırsak-özün evrenselliği yatmaktadır. Yereldeki orjinalite ve sürpriz ögesi ve bunun yerel ruhla, zenginlikle estetikleştirilmesi insanlığı her zaman cezbetmiştir.

Üçbin yılda, zamanın sanat çöplüğü bir hayli doldu. Bu çöplüğün müstakbel adayları çürüme ve gericilik dönemlerinde daha da artıyor. İnsanlığa göz yorgunluğu ve zaman kaybindan başka hiç bir şey vermeyen şişirme, boğuntu yapıtlar, sıradan laf kalabalığı şaheserleri piyasayı bolca işgal ediyor. Ve dalkavuk eleştirmenleri tarafından da şaşaalı methiyelerle vaftiz edilerek edebiyat dünyasının ön saflarına sürülüyor. Bu yapıtlarda, yerellekle evrenselliğin, biçimle özün o uyumlu, ustaca bileşimini güçlü aydınlığını görmek mümkün müdür. Arayıp da içimizdeki zenginlikleri, güzellikleri, sorunlarımızın cevaplarını bulabilmek mümkün müdür. Bu yapıtlar bizim geleceğe dair, sevdaya, hayata ve kavgaya dair, derinliklerimizde kabaran o esrarengiz ateşli merakı, o doyumsuzluğu doyurabilirler mi. Yarattıkları tipler siliktir, kişiliksizdir, ceset gibidir. Zaman Donkişot'a, yani hayalciliğin, hesapsız sevmenin, saflığın ve kötülüklerle karşı mücadelenin bu taçsız kralına karşı duyduğumuz eleştirel kahkahayı ve aşkı zerrece zayıflatmıyor. Gonçarov, Oblomov övenderesiyle ruhumuzu güçlü bir tarzda dürtüverdi. Hepimizi,ensemizi tatlı tatlı kaşıyarak, içimizdeki Oblomov'u yeniden keşfetmenin, onunla hesaplaşmak istemenin atmosferine soktu. Hayatın amansız fırtınalarına karşı yürürken Rahmetov'u hatırlarız çoğu kez. Acılar ve çileler kapımızı çaldığında ya da onun kuşatmasında kaldığımızda Rahmetov'culuğumuz depreşir. İrademizi çivili keçe üzerinde sınamak geçer fikrimizden. Hayat Murtaza'yı durmadan, bize inat edercesine karşımıza çıkarır. Bireysel ve kitlesel Murtaza'lığımızı zaman zaman ne muhteşüm lanetler yağdırırız. Tüm bu ve benzeri kahramanlar, yerelde yakalanan tipik evrensel gerçeklerdir. Mübalağa sanatıyla süslenen özdür. Yereldeki öz, ama o kastettiğimiz öz, enternasyonal ve evrenseldir. Yeter ki onu yakalayabilelim. Biçim ne kadar yeni, ne kadar engin ve enfes olursa olsun bu öz'ü yakalayamadığımız müddetçe darlıktan, ulusalcılıktan kurtulamayız.

Estetik ve Politika Sorunu

Birçoğu açıktan söylemese de burjuva sanatçıları arasında estetiğin politikayla çatıştığı, politikayı reddettiği görüşü yaygındır. Bu burjuvazinin görüşü olmasına rağmen, bazı iyi niyetli, demokrat sanatçılarda oluşan bu kanı, burjuva politikasının iki yüzünlüğünden, tüm güzellikleri, bağlılıkları yıkan iğrenç çıkarıcılığından kaynaklanıyor. Bu çirkefe bir tepki olarak ortaya çıkıyor. Politikayı abad eden de berbat eden-

de burjuvazidir.

Sanatta politikanın mevzilendiği yer özdür. Sanat dünyasının öz'ler kuşağında sınıfların politikası kendilerini tüm renkleriyle açığa vururlar. *"Ben politikadan uzağım"* diyen en iddialı yapıtı, estetik renklerinden arındırırsanız ortaya politika çıkar. Bireye ve topluma nasıl baktığı, aşka, emeğe, aileye, savaşa, barışa, eşitliğe ve özgürlüğe, tarihe ve geleceğe nasıl baktığı dızdıblak ortaya çıkar. Bir yapıtı okuduktan sonra *"bu yapıt ne diyor?"* sorusuna verilecek cevap politikadır. Bireyin ve toplumun hayatı zaten politika beşiğinde ırgalanıp duruyor. Beşikteki aydın kafa, yani sanatçı, ırganlandığının daha çok farkındadır ve titreşimlerini etinde iliginde duyar. Onun yarattığı sanat hiç politikasız olur mu. Eserlerinde en sinsi ve rezil politikaya düşenler, genellikle politikaya beddua yağdıranlar oluyor. Bunun en çarpıcı örneği Tarık Buğra'dır. Bunlar aslında sanatta politikaya değil, proleter politikaya karşı çıkıyorlar. Yoksa Mao Zedung'un dediği gibi *"bütün sınıflı toplumdaki bütün sınıflar her zaman birinci olarak siyaset kıstasına, ikinci olarak sanat kıstasına yer verirler"* (age)

Politika sınıfların ortaya çıkmasıyla birlikte ortaya çıktı. Günümüze kadarki tüm sanata istisnasız damgasını vurdu, dölünü düşürdü. Onun girmedeği hiç bir bakır alan yoktur. Sınıfların ortadan kalkmasıyla birlikte de ortadan kalkacaktır. Ama yerini boş bırakmayarak... Proletaryanın politikasında henüz ömrünü doldurmamış, güzel, dayanaklı, evrensel olan tüm öğeleri alarak, ve -adına ne denirse densin- onun üzerinde yepyeni bir hat şeklinde yükselerek...

Politika estetiği güçlendirir, güzelleştirir. Sınıflı toplumlarda estetiğe canlılık veren, onu durmadan değiştiren, biçimden biçime sokan asıl unsur politikadır. Politikayı aslında sanat tacının ya da yüzüğünün pırlantasına benzetebiliriz. Ama onu sanatta sererpe, tüm dalları ve gövdesiyle sokamayız. Böyle yaparsak en ince, en eğitilmiş, şaşırtıcı maharetimize rağmen estetiği zayıflatırız. Politikanın en çok yoğunlaşmış özlü ifadesini, odak ya da doruk noktasını, hasını sokabiliriz. Politika, estetiğin aksine dobradobralığı, açıklığı, dolaysızlığı, çıplaklığı sever. Her türlü tumturaklılığa, süse ve şaşaaya karşıdır. Estetikle bu bakımdan çatışır. Ama bütün sorun, bu çelişmeli birliği, ileri, şirin ve yetkin bir tarzda kurabilmektir. Sanatta, çelişen ama fena halde çelişen iki keskin ucun birliğini, gerçekleştiremeyeceğine kesin inanılan sürpriz birliğini, estetiğin altın yüzüğüyle gerçekleştirmek, görkeme ve ölümsüzleşmeye yol açıyor genellikle. Hayatın ilginç bir cilvesi de budur.

Saflarımızdaki sanatta politikanın şahıkası var. Ama estetik yok denecek kadar zayıftır. Bu durum, birçok devrimci, demokrat aydını kızdırıyor. Onların haklı olarak bizleri "slogancı"lıkla suçlamalarına yol açıyor. Bu, onlarda, sanatta politikaya karşı bir tepkinin uyanmasına hizmet ediyor. Bunun yanında birçok burjuva sanatçısı "alın işte size sanat, kuru politik herzeler yığını" diyerek bizim zaafılarımızı kendi gerici tezlerine bir kuvvet iğnesi gibi zerk ediyor. Estetiğin deryasına giremiyoruz. Ruhumuzu politika biçimlendirmiş. Her zerremiz politikanın işgali altındadır. Bu, insanlığın zengin kültürüyle kucaklaşmamamızdan kaynaklanıyor. Bu yüzden iyi, geniş perspektifli bir komünist de olamıyoruz.

Özgürlük ve Parti Edebiyatı Sorunu

Sanat her zaman özgürlük ister. Bilincin ve ruhun yaratıcılığının ilk ve en temel şartı özgürlüktür. Sanatsal yaratıcılık kudreti son derece duyarlıdır ve en küçük baskıya tahammülü yoktur. Onu dokununca hemencecik büzülen küs çiçeğine benzetebiliriz. Ama bir farkla ki büzülünce, yeniden açılmak için daha çok güç toplayan bir küs çiçeğine. Bilincin ve duygunun hareket alanı çok geniştir. Pembe pelerinli hayalin şu evrende hiç girmedeği yer var mı? Sanatsal yaratıcılık hırısı, en güçlü hırstır ki, o da il-

kin özgürlük ister. Onun en çok düşman olduğu şey, güdüm ve direktiftir. Hiç bir oterite, en bilimsel eleştiri dahi sanatsal yaratıcılığa buyrukla yanaşamaz. Marksist edebiyat eleştirmeni Plehanov, bu hususu çok açık ve kesin bir dille ifade eder. *“Bilimsel eleştiri sanata hiç bir buyruk veremez. Ona: -sen şu ya da bu kurala, şu ya da bu yöntemle bağlanacaksın! demez”* der. Kuşkusuz bundan, sanatın özgürlük hakkına dokunmadan yönlendirilemeyeceği anlamı çıkmaz. Burda kastedilen, sanatın buyruk altında tutulamayacağı, buyrukla kesin kurallara bağlanamayacağı gerçeğidir.

Yeryüzünün en tehlikeli serüvenlerinden birisi de sanatı baskı altına almak ya da yasaklamaktır. Çünkü o baskının solğunu ensesinde hissedince, prangaya vurulunca keskin hiciv ve mizah mızrağına sarılıyor. Teşbihler, imgeler iyice inceliyor, öz daha bir yoğunlaşarak estetiğin büyüyle, güçlü hazlar uyandıran gizemli çekim gücüyle —hayranlık yaratacak bir biçimde— donanıyor. Sabahattin Ali’ye, Samed Behrengi’ye bakın. S. Ali, Sırça Köşk’ünde halkın kahredici gazabını ne kadar narin, ne kadar anlamlı ve güzel koymuş.

Peki öyleyse özgürlükle parti edebiyatı anlayışı bağdaşır mı? Evet, tamamen bağdaşır. Komünist Partisi çalışan insanlığın büyük ilerleyişinin, büyük yürüyüşünün klavuzu, öncüsüdür. Tarihin gelmiş geçmiş en ileri, en devrimci teorisiyle donanmış bir güç olarak onun, hayatın her alanında konuşması, potansiyel güçleri harekete geçirmesi, ilerleyen güçleri yönlendirmesi kadar doğal ne olabilir ki. O sadece politikada değil, kültür, sanat ve edebiyat alanında da tüm varlığıyla vardır. Örneğin, edebiyatın tüm dallarında, şiirde, romanda, öyküde, masalda, tiyatrodan, denemede vb. yaratıcı ve yönlendirici kudretiyle vardır. Bunun yanında, müzikte, resimde, heykelle, mimaride vb. parti, eleştirel bir ruhla kendi anlayışını en geniş, en etkin bir biçimde kor. Ve koyduğu anlayış temelinde, bir parti sanat ve edebiyatının filizlenip gelişmesini, toplumsal hayata egemen olmasını sağlamaya çalışır. Her genç ve yeni felsefe, her devrim, kendi kültürünü beraberinde getirir. Bazı aydınlar, parti edebiyatı anlayışına karşı çıkıyorlar. Bu anlaşılmaz, gülünç ve saçma bir şeydir. Her insanın, her aydının, her edebiyatçının, her kuruluşun sanat ve edebiyat hakkında kendi görüşlerini açıklama, sanatı ve edebiyatı bu görüşler doğrultusunda etkileyip yönlendirme hakkı vardır. Bu hak herkese tanınacak ama komünist partisine tanınmayacak öyle mi? Peki bu anlayış, burjuvazinin komünist partisine karşı giriştiği o tarihsel yasakçılığının, haçlı seferinin bir parçası değil midir. Açıktır ki bu hak, herkesten, her kuruluştan önce insanlığı kurtaracak olan güce, onun öncü müfrezesine aittir. Bırakalım işçi sınıfı da o bilimsel dünya görüşünün ışığında sanat ve edebiyatı irdelesin eleştirsin. O engin özgürlük anlayışıyla sanat ve edebiyatı yönlendirsın. Onu insanlığın kurtuluş davasının güzel bir parçası haline getirsın.

Komünist Partisi hiç bir zaman sanat ve edebiyata buyruklar yağdırmaz. Bir birliği sevk ve idare eder gibi, onu katı disiplin kurallarıyla sevk ve idare etmeye kalkışmaz. Kendi bilimsel anlayışını en geniş perspektifle kor. Sanat ve edebiyatın bu zemin üzerinde filizlenip gelişmesine yol açar. Ama filizlenip serpilen, serpildikçe de ufukları aydınlatan bu ışıklı bereketin adını da doğru kor. Ona proletaryanın sanat ve edebiyatı der. Parti edebiyatı der.

Proletarya iktidarda olsun olmasın, kendi dışındaki sanat ve edebiyata karşı yasakçılık ve tırpan yöntemine değil, bilimsel, militan eleştiri yöntemine, bu biricik yönetime baş vurur. Kendi dışındaki edebiyat ve sanatı, milyonların nazarında sıgaya çeker. Onlarla sanat ve edebiyatın irili ufaklı tüm sorunlarında çetin, dişediş, ısrarlı bir kavgaya girer. Kavgaya diyoruz, çünkü, Plehanov’un söylediği gibi, *“gerçekten felsefi olan bir eleştiri, aynı zamanda gerçekten kavgacı bir eleştiridir”*.

Kim ki proletaryayı kendi dışındaki sanat ve edebiyata karşı yasakçı, tırpancı olarak gösteriyorsa, bilerek ya da bilmeyerek onun davasına zarar veriyor demektir. Hiç kimse bu hususta kendisini, proletaryanın geçmişindeki bazı olumsuz örneklerle dayanarak haklı çıkaramaz. Marx’la Engels başta olmak üzere bu hususta tüm ustalar has-

ŞİİR KONUSUNDA ÇEN Yİ'YE MEKTUP

Mao Zedung
21 Temmuz 1965

Çen Yi yoldaş,

Benden şiirlerinizi düzeltmemi istemişsiniz. Ama bunu yapamayacağım, çünkü hem beş karakterli dizelerden kurulu **lu şih** yazmayı hiç bir zaman öğrenmedim, hem de şimdiye kadar hiç bu tür şiir yayınlamadım. Şiirleriniz güçlü ve etkileyici. Ancak öyle sanıyorum ki, biçim ya da ölçü bakımından **lu şih**'e pek benzemiyorlar. Çünkü **lu şih**'in kesin ses kalıpları vardır, bu kalıplar olmadan bir şiire **lu şih** demek mümkün değildir. Bu bakımdan sanırım ikimiz de bu işin acemisiyiz. Arada sırada benim de yedi karakterli birkaç **lu şih** yazdığım oldu, ama hiç biri hoşuma gitmedi. Siz nasıl geleneksel olmayan şiir yazmakta ustaysanız, ben de çeşitli uzunlukta dizelerden kurulu **zu** yazmasını az buçuk biliyorum. Çien-ying yedi karakterli **lu şih** yazmakta, yaşlı Tung yoldaş da beş karakterli **lu şih** yazmakta ustadır. Bu tarzlarda yazmak isterseniz onlara danışabilirsiniz.

Batıya Doğru Giderken

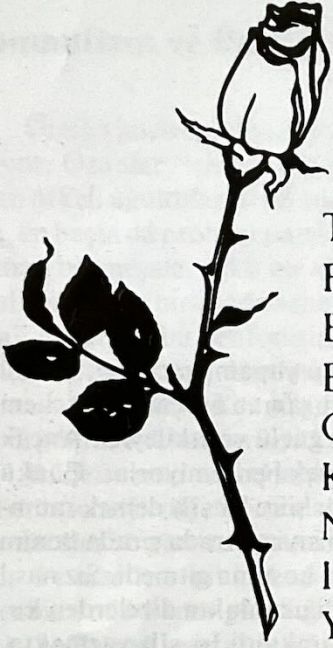
Hızla geçiyorum sonsuz boşluğu rüzgarın sırtında,
Binlerce fersah batıya doğru;
Nasıl aşardı insanoğlu anca kuşların aştığı bu boşluğu
O dev anka kuşu açmasaydı kanatlarını?
Aşağıda, sanki binlerce şarap kadehi coşup köpüren deniz,
Ve sivri doruklarıyla dağlar göğün yükseklerine tırmanıyorlar.
Yakın dostlar buluyoruz her gittiğimiz yerde.
Altüst ederken yeryüzünü fırtınalar, boralar.

Bu şiirde bazı değişiklikler yaptım, ama gene de sonuçtan hiç hoşnut değilim. Sanırım daha fazlasını yapamayacağım.

Bir de şu var: Şiir, düşünceleri dile getirmek için imgelerden yararlanır; şiirin düşünceleri düzyazıda olduğu gibi düz bir biçimde anlatmaması gerekir. Dolayısıyla, **pi**'den (teşbih ve mecazlar) ya da **sing**'den (çağırışım) vazgeçemeyiz. Aynı zamanda, Tu Fu'nun **Kuzey Yolculuğu**'nda olduğu gibi **fu** (dolaysız anlatım) tekniğini de kullanabiliriz. Tu Fu'nun bu şiirinde düşüncelerin "açık bir biçimde dile getirildiği" söylenebilir, ama burada bile **pi** ve **sing** kullanılmıştır. "**pi**, bir nesneyi

UNUTMA GÜLÜM

Fikret

Tohum idin
Fidan oldun
Bir gülünü kopardılar
Bin oldun
Güneş vurdu
Kızıl oldun
Nar oldun
Işık oldun karanlıkta
Yol oldun

başka bir nesneye benzetmek demektir” ve “sing, ana temaya varmak üzere ilk- önce başka bir şeyden söz etmek demektir” Han Yu şiirlerinde düzyazı teknikleri kullanmış ve bazıları onun şiirden hiç bir şey anlamadığını ileri sürmüştür. Ama bu biraz fazla ileri gitmek oluyordu, çünkü onun **Kayalar, Heng Dağı ve Sekizinci Oyun On Beşinci Gününde Devlet Memuru Çang** gibi bazı şiirleri aslında hiç de fena değildir. İşte bu nedenle görüyoruz ki şiir yazmak kolay değil. Sung ozanlarının çoğu, şiirin düşünceleri imgeler aracılığıyla dile getirmesi gerektiğini kavrayamadılar ve Tang şiirinin geleneğini bir yana bıraktılar; bunun sonucunda da son derece yavan şiirler yazdılar. Gelişigüzel ettiğim bütün bu sözler hep klasik şiirle ilgili. Modern şiir yazabilmek için sınıf mücadelesini ve üretim mücadelesini yansıtmak üzere düşünceleri imgeler aracılığıyla dile getirme yöntemini kullanmalı ve asla klasik şiir heveslisi olmamalıyız. Ama son yirmi otuz yıldır günlük dile yazılan şiir başarılı olamadı. Ancak bazı iyi halk türkülerine rastlandı. Önümüzdeki eğilim, büyük bir olasılıkla, halk türküsünün beslenmek, halk türküsünün bazı biçimlerini benimsemek ve genel okur kitlesinin hoşuna gidecek yeni tipte bir şiir geliştirmek olacaktır. Aklıma gelmişken söyleyeyim, Li Po pek az **lu şih** yazmış. Li Ho ise birkaç beş karakterli **lu şih**'i saymazsak hiç bir zaman yedi karakterli dizelerle yazmamıştır. Li Ho bayağı okumaya değer. Bilmem ilgilenir misiniz.

En iyi dileklerimle. □

“Hakkımızda Devlet Etmiş Fermanı, Ferman Padişahın, Dağlar Bizimdir!”

A. Özgen Utku

Büyük halk şairi Dadaloğlu'nun da, Köroğlu ve Karacaoğlu gibi doğumu ve ölümü hakkında kesin bir şey bilinmez. Geride bırakmış olduğu şiirlerinden bir şeyler anlamak mümkün. Şiirleri içindeki olaylar ve olayların kahramanları bazı ipuçları vermektedir. Şiirlerindeki olaylar, Dadaloğlu'nun araştırmacılar tarafından 1785-1865 yılları arasında yaşamış olabileceği tahmin ediliyor. Yani Dadaloğlu, XIX. yüzyılın halk edebiyatçısıdır.

Dadaloğlu, Aşık Musa diye bilinen bir halk ozanının oğludur. Asıl adı ise Veli olarak bilinmektedir. Toroslar memleketidir. Dadaloğlunun yerleşik bir yeri olmadığından dolayı Avşar boylarında göçebe bir yaşam sürmektedir. Avşar beylerinin yanında katiplik gibi işlerde çalıştıysa da, asıl mesleği ozanlıktır.

Halk arasında söylemiş olduğu şiirleri, Feodal Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi ve toplumsal durumundan kaynaklanmaktadır. Toplumda gelişen olaylar şiirine konu olmuştur Dadaloğlu'nun.

Osmanlı saltanatı, yerleşik ve göçebe halka karşı keyfi uygulamalarıyla ün yapmıştır. Osmanlı'da her şey, saray içindir. Tüm zenginlikler Padişaha aittir. Bu keyfilik ve zenginlik uğruna milyonlarca halk perişan bir yaşam sürüyordu. Göçebe yaşayanlar dahi rahat bırakılmıyor ve sürekli ırak yerlere zorla göç ettiriliyorlardı. Halk koyu bir feodal despotizmin çizmesi altındaydı. Dadaloğlu'nun göçebe aşireti de bu zulüm girdabı içindeydi. Bu durum halkı çileden çıkartmış ve baş kaldırmadan başka çare bırakmamıştı. Ve Osmanlıya karşı isyan başlamıştı...

Osmanlı despotizmi, kendilerine karşı isyan eden göçebe halkın isyanını batırmanın planlarını yapıyordu. Neticede Devriş Paşa komutasında **Fırka-i İslahiye** adlı bir karşı ordu oluşturuldu. Göçebe ayaklanması üzerine sürülen bu ordu, isyancıları kırımdan geçirdi. Kalanlar ise zorla başka illere sürgüne gönderildi. Bu sürgün olayını dile getiren Dadaloğlu şöyle haykırıyordu:

*Kalktı göç eyledi Avşar illeri,
Ağır ağır giden iller bizimdir.
Arap atlar yakın eder ırağı,
Yüce dağlar aşan yollar bizimdir.*

Dadaloğlu'nun şiirlerine kaynaklık eden işte bu ayaklanmalar olmuştur. Osmanlıya karşı ayaklanan halkın, direniş şiirini yaratmıştır. Şiirinin her temasını ayaklanmalardaki yiğitlik üzerine oturtmuştur. Yiğitlik, Dadaloğlu'nun günlük yaşamının bir kesiti olduğu için onu çok severdi:

*Belimizde kılıcımız kirmani
Taşı deler mızrağımız temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman Padişah'ın dağlar bizimdir.*

Dadaloğlu, Osmanlının hakkında çıkarmış olduğu fermanı tanımaz. Kendisine koruyucu olarak dağları görür. Dağlar onun için bir yâr, bir dost ve bir kurtuluş umududur. Bunun için her fırsatta dağlara sığınır. Dağlar da Dadaloğlu'nu bağrına basar ve onu korur.

Dadaloğlu, teslim olmamanın, direnmenin ve haksızlığa karşı kavgaya tutuşmanın adıdır. Onun kavgasında yılgınlığa teslim olmaya yer yoktur:

*Dadaloğlum yarın kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koçyiğitler yere serilir
Ölen ölür kalan sağlar bizimdir.*

Dadaloğlu, diğer şairlere oranla daha yalın bir dil kullanmıştır. Şiirleri, divan şiiri etkisinde kalmamıştır. Özde ve biçimde dini öğeye terstir. O dönemde yaygın olan Arap-Fars divan edebiyatına zıttır. Dini öven ve belirli bir zümrenin himayesinden öte, halkın çıkarlarını ve kavgasını konu alan halkın himayesindeydi.

Dadaloğlu'nun şiirlerindeki yiğitlik, savaş ve vuruşma Koroğlu'nu anımsatıyor. Şiirlerini coşkun bir dille anlatıyor, esin doludur ve içlidir:

*Dadaloğlum der ki, belim büküldü
Gözüm cevheri yere döküldü
Üçyüz atlı ile cenge tıküldü
Yüzü kaldı iki yüzü dön oldu.*

Dadaloğlu'nun kendisine özgü, sade yaşamı, şiirlerine yansımış, şiirlerin estetik yapı içinde yansımış, güçlülüğü ve etkisi günümüzde dahi yaşanır olmuştur. Toplumsal çelişkileri yalın ve kesin çizgilerle gözler önüne seriyor Dadaloğlu. Seşi, Binboğa ve Toros dağlarında yiğitliği çağırıştırıyor. Toplumsal olaylara karşı baş eğmezliğin sembolü Dadaloğlu, halk edebiyatımıza çelik harflerle yazılıdır. Günümüzde, cenk şiirleriyle yanımızda, yanibaşamızdadır Dadaloğlu... □

HEY MERHABA!

Kutsiye Bozoklar

18 Mart 87

Delikanlı değil de kalles baharlardan MERHABA. Derginin 5. sayısını aldım. Mektubun çıkmadı ama postadan. Peki sen benim delivari mektuplarımı aldın mı? Şu günlerde insanları fena halde seviyorum, fena halde öfkeleniyorum ve fena halde şaşıyorum onlara hâlâ... Hal böyle olunca çılgın şeyler yazıyorum sana... Eh, sen de benimle az dalga geçmiyorsun hani...

Şu an kaset dinliyorum. "Ezginin Günlüğü" diye bir topluluk var. Onların 'Sabah Türküsü' adlı yapıtı. Ne diyor biliyormusun "*Durdum, baktım arkandan-/Sen giderken/Bana bir 'hoşça kal' bile/Demeden/Giderken/İnsan neler duyar anladım o zaman/Can alıp başını/Alıp başını bedenden giderken*" Evet, çok güzel söylüyorlar bu parçayı... Şiir kimin bilmiyorum. Ama yüreğimde hissediyorum ezgiyi. Derginin gelecek sayısı müzik ağırlıklı olacakmış, ne iyi. Umarım çok sesli müzik üstüne birşeyler duyabiliriz. Birileri bir karşılaştırma yapmışlar-kim şimdi hatırlamıyorum. Çok sesli müziği büyük ölçekli üretime (fabrika üretimine) benzetiyorlar. Tek sesli müzik de basit-meta üretimidir herhalde... Elbet halkın '*kalem vermemişler elimize içimizi türkülere dökmüşüz*' dediğini de unutmamak gerek. Her neyse ben keseyim sözümü bu konuda. Derginin gittikçe daha nitelikli bir düzeye ulaşması sevindirici. Gerçekten 2500 basıyor mu? Buradaki sanat dergileri bu rakamı rüyalarında görüyorlardır sanırım. Çok daha az basıyorlar, satıyorlar demek daha doğru bildiğim kadarıyla.

Şu "*Mitoloji ile uğraşmak bizim işimiz değildir*" "*Sınıf mücadelesinin atmosferine göğüs geremeyip düşmüşlerin ruh alemini yansıtıyor. İş gücü bırakmış Marx'ın aşkıyla uğraşıyor*" "*Botanik bilimine takmış. Çiçek, tohum'la uğraşıyor. Sevgi, seveda gibi unsurlarıyla yeşillenenlerin duygularını yansıtıyor*" cümlelerine ne demeli allahaşkına!

Azizim, "bizim toplumcular beyinleriyle değil de, popolarıyla düşünüyorlar" dememde haksız mıyım. Şimdi sen söyle! "Bırak sanatın, edebiyatın işlevini bir yana. En basitinden, yaşamda sevgi diye birşeyin varlığından haberin yokmu be adam" diye sormazlarmı insana? İnanç, bir yaşama biçimidir. Alternatif yaşam biçimleri bugünden üreilmeye başlanmaz mı? Edebiyat ve sanat bu üretime de hizmet etmez mi? Yukarda edilen olumsuz sözler bile, derginin ne denli önemli bir görevi üstlendiğini gösteriyor bana göre. Çünkü; insanlarımızın

YAŞAMAK VE SEVMEK ÜSTÜNE

Kutsiye Bozoklar, 3 Şubat 86

İçli bir ezgi tadında yaşamak istiyorum
—her söylenişte güzelleşen—

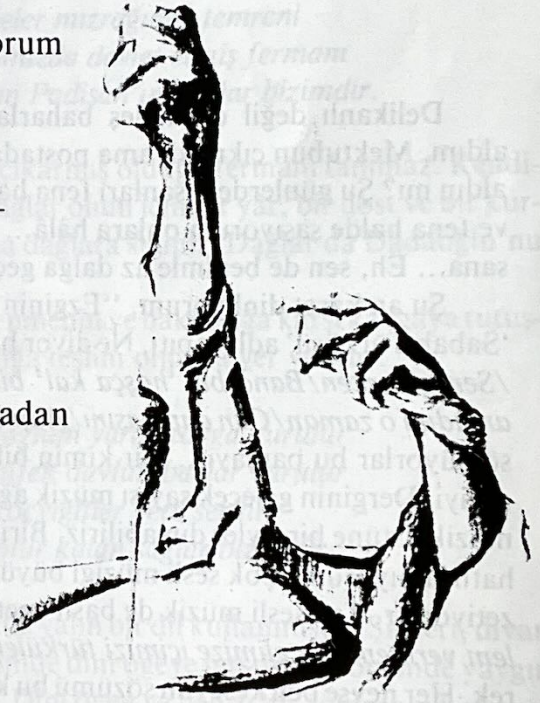
Şarap tadında sevmek
—en iyi bağ bozumlarının ürünü—

Ve sevmek şiircesine...

Yepyeni bir dünya için
Değişmek ve değiştirmek hiç durmadan

Ve usulca ölmek sonra
—Tohuma durmuş çiçek gibi—

İnsan olmanın sevinciyle
Ve sonsuz hüznüyle ardında
Aydınlık bir sabah bırakmanın

hayatı insan gibi yaşamayı öğrenmeleri gerekiyor. Eğer hayatı insan gibi yaşamayı beceremezlerse, tarihi insan gibi yaşayamazlar. Kendi beyinlerini değiştirmeden, dünyayı değiştirmeye soyunmaları 'abesle iştigal'den başka bir şey değil. Derginin tüm emekçilerini kutlamak istiyorum. Bazı devrimcilerin insan olma sürecine katkıları için.

Demin yazarken kar yağıyordu. Akşamın gölgesi çöktü şimdi pencerelere. Ardından benim kalemime vurdu gölgeler. Sevinçle almıştım kağıdı kalemi elime. Oysa gölgeler sıkı sıkı yakaladı elimi şimdi. Bırakmıyorlar kıpırdatayım.

Artık kessem sesimi, gölgeler sana da ulaşmadan iyi olacak. Yeniden yazın-caya dek sevgimle. Bilenlere, soranlara selam. □

AZİZ NESİN'LE SÖYLEŞİ

Tohum: Sayın Nesin, size göre bugün Türkiye’de gerçek demokrat olmamanın en temel kriterleri nelerdir?

A. Nesin: Eğer toplum devlet yapısıyla demokrat değilse, bireylerin tek başına demokrat olmaları ber defa olası değil. Yani, devlet, toplum yapısı demokratsa, bireylerde, vatandaşlarda demokrat olabilirler. Onun için de demokrat olmak demek, yasaları tümüyle çiğnemek demektir. Yasaları eleştirmek demek değil, çiğnemek demektir. Bana göre bir Türkiye’de aydınların bir bölümü, benim arkadaşlarım ve ben ve biz demokrat olmaya çalışıyoruz, bunun için de yasaların demokratikleştirilmesinden yanayız. Eğer yasalar demokratlaşmazsa, demokratikleşmezse, kişilerin demokrattlığı yalnız soyut olarak zihinsel bir demokrattlık olur. Pratikte yaşanan yaşamın kendisinde demokrat olunamaz. Çünkü madem ki biz anti-demokratik, pek çok anti demokratik yasalarla yönetiliyoruz, o zaman ya yasaları çiğneyeceksin demokratik olman için, ya yasalara uyacaksın ki, o zaman da demokrat olamazsın. Yani bir mekanın içinde bulunup ta o mekanın koşullarının dışında yaşamak olası değildir. Fizik olarak olası değildir. Onun için

bugün Türkiye’de demokrat olmanın koşulları şöyle diyebiliriz, anti-demokratik yasaların kaldırılmasına, demokratikleştirilmesine çalışmak çabalarıdır diyebiliriz.

Tohum: Mesela bağımsızlık sorunu, toprak sorununu ve ulusların kendi kaderini tayin hakkını savunma sorunu temel kriterler olarak sayamaz mıyız?

A. Nesin: Şimdi, bir çok doğru gibi görünen —doğru gibi görünen değil— yüzde yüz doğru olan sorular ve kavramlar vardır. Bunlar sorulduğu zaman evet ya da hayır dersek her iki biçimde de insanlar yanılabilir. Ve yanılabilir. Bu üç soru da böyle bir sorudur. Soruları yanıtlarken yalnız doğruya, yanlışa evet demek değil onun dışında bu soruların hangi amaçla sorulduğunu bilmek gerekir. Çünkü, bütün insanlar ve özellikle faşizm, diyelim ki, 41 soruyla ortaya çıkar. Birinci sorusu son derece haklılık ve evet denilebilecek bir sorudur. O soruya evet dediğin zaman arkasından gelen sorularla 41.de siz faşist olursunuz haberiniz olmaz. Faşizm budur. 41 ya da 31 ya da 101 onun için bu soruyu hangi amaçla sorduğunu ikinci sorulardan anlayabileceğim. Yani, desem ki, soru sorarak aldığınız zaman ben bunlara şu şudur, şudur diye böyle kesin cevaplar verirsem, arkasından öyle sorular gelebilirki, koşulların dışında, bugünkü güncel koşulların dışında bir yere de evet ya da hayır demek zorunda kalır insan. Onun için ben, yalnız bu sorularda değil, başka sorularda da bir insana sorulduğu zaman bir takım sorular, bu soruların hangi amaçla sorulduğunu anlamaya çalışması gerekir. Şimdi ben de, Almanya’da bir kaç kez bulunduğum için, bu soruların arkasından gelecek olan soruların neler olduğunu aşağı yukarı sezmekteyim. Şimdi siz öbür sorularınızı sorarsanız söyleyeceğim. Çünkü, soyut olarak doğru, politikada soyut olarak doğru, hiç bir zaman yoktur. Bilimde olabilir. Ama, yaşama geçtiğin zaman soyut doğru yok, somut doğrular vardır. Örneğin toprak sorunu diyelim. Somut bir şey toprak sorunu. Desek ki en haklı en namuslu gibi görünen, toprak üzerinde çalışan insanlarıdır diye bir laf söylesek soyut olarak bu, evet öyledir gelir. Ama bunu hangi maksatla kimin, niçin sorduğunu bilmezsek arkasından 3. sorularla yanıltıla, yanıltıla, yavaş yavaş 40. soruda en yanlış bir yere varmış olabilirsiniz. Hatta bağımsızlıkta da böyledir. Bağımsızlık sorununda da böyledir. Bağımsızlık dediğimiz zaman örnek verecem ben şimdi size. Bu örneği Almanya’daki konuşmalarımda söyledim. Şimdi desekki biz halkların bağımsızlığı kutsaldır. Ve böyledir de. Tarihte Panama olayları var. Panama halkı bu yoldan hareket etmiştir. Bu Panama toprakları Panamalılarıdır. Biz bağımsızlığımızı istiyoruz, demişlerdir. Tabi buna da her akli başında olan, her demokrat adamın evet demesi gerekir, hayır demesi gerekmez, diyemez. Şimdi bundan sonra ikinci aşama geliyor. Bağımsızlığımız için, kendi gücümüz yetmiyorsa dışardan dost ülkelerden destekleme ve yardım alalım mı, almayalım mı? Birinci ne dedik bağımsızlık hakkındır senin. Dost desteklemede ise nedir

bunun cevabı? Elbette almak gereklidir. Bizde yansız olarak herhangi ülke yardım ediyorsa bağımsızlığımız için ondan da almamız gerekli mi? Elbette. Bakın görüyorsunuz —aşama aşama— elbette gereklidir. Peki bize en yakın komşu olan ABD’de bizim aydınlarımıza, işçi sınıfımıza, bizim bağımsızlığımız için yardım ediyor. Alalım mı almayalım mı? Tabi mecbursunuz, o sorudan elbet alınması gerekiyor. Ve böyle olmuştur olay. Tabii soruları ben üçe dörde indirdim. Bu soru-

*“Bugün artık
Türkiye’deki
devrimci çizgi,
devrimci
anlayış,
devrimci
bilinç hem
sayısal, hem
de bilinç
olarak
Sabahattin’in
yaşadığı ve
güttüğü
çizgiden çok
daha önde,
ilerdedir.”*

ları kırka çıkarın bakın nereye gidiyor. Ve Panama bağımsızlığını Amerika’nın desteğiyle, Amerikanın parasıyla, Amerika’nın yardımlarıyla manevi maddi yardımlarıyla almıştır. Sonu ne olmuştur? Bir de bakmışız ki, Panama Amerika’nın yıldızı olmuştur. Şimdi o zaman soruyu baştan sorarken, yazarken o günkü koşulları hesaba katmak gerekir. Ama bunun karşılığı, hayır bağımsızlık değildir demek değildir. O anlama gelmez, yani halkların bağımsızlığı doğru değildir

sorusu değil. Ama karşımızdaki sorumlu kişinin ya da kurumun olayın bize o soruyu hangi nedenle sorduğunu bilmemiz gerekir. Her zaman değil ama, kimi zaman. Bu sizin sorularınız üç soru da soyut olarak elbette toprak üzerinde çalışanlarıdır. Ama her zaman, bunu söylediğiniz zaman, o günün koşullarına göre nasıl olduğunu niçin sorulduğunu bilmemiz gerekiyor. Yani biz 1987 yılında 1887 yılından 100 yıl daha akıllı olmamız gerekiyor. Anlatabildim mi, bilmiyorum.

Tohum: Bugünkü sanat cephesinde, Nazım Hikmet ve Sabahattin Ali'nin devrimci çizgisinde yürütenlerin gücü ve durumu nedir? Size göre bizim sanat ve edebiyatımız gerek geçmişte ve gerekse bugün güçlü bir devrimci-demokrat ögeye sahip midir?

A. Nesin: N. Hikmet'in ve S. Ali'nin devrimci çizgisinde gidenlerin sayısal durumu yalnız sayısal değil, nicel ve nitel durumu o güne göre —N. Hikmet'in, S. Ali'nin yaşadığı güne göre— son derece sevindirici bir ölçüde oranda artmış bulunuyor. Bu kesin yalnız artmış değil, gelişmiş te bulunuyor. Bu nicel ve nitel durumda da böyledir. Ben çünkü, N. Hikmet'le tanışmışlığım, kısa süre birlikte olduğum çok değil ama, Sabahattin'le yakın arkadaşlık tabii. Bugün artık Türkiye'deki devrimci çizgi, devrimci anlayış, devrimci bilinç hem sayısal, hem de bilinç olarak nitel olarak Sabahattin'in yaşadığı ve güttüğü çizgiden çok daha önde, ilerdedir. Ve bu da doğaldır. Çünkü biz, o zamandan bu yana, 1947-48 ya da 49'da ölümü unuttum, 30 küsür yıl geçmiş, 30 küsür yıldır biz aynı yerde olamayız. Ama onların öncülüğünü, onların bize varetmiş devrim kalıtını her zaman saygıyla anmamız gerekir.

Belki güçlü devrimci ögeye sahip tam diyemeyiz ama, gizil güç olarak, potansiyel olarak bu çok güçlü olarak vardır. Ama bir potansiyel olarak vardır. Yani, kendisini ortaya çıkaramamış yeraltı suları gibi. Ben öyle düşünüyorum.

Tohum: İşçilerin ve gençliğin, sizin mücadeleci kişiliğinize ve verdiğiniz mücadeleye olan ilgileri ve destekleri konusunda da vereceğiniz bilgiler yurtdışında merak edilen bir husustur. Ne diyorsunuz bu hususta?

A. Nesin: Benim demokrasi mücadelemi tek başına almak doğru değil. Biz birçok şeyler yaptık. Zaman zaman ben kimilerinin girişimcisi oldum. Ama bu benim tek başıma yaptığım bir iş değildi. O yanlış bir saptama olur. Yaptığımız işleri hep arkadaşlarla birlikte yaptık. Ve en önemlisi de bu. Bundan önceki, bizden önceki ya da benim gençliğimdeki gibi tek kişinin yaptığı olaylar olarak değerlendirmek yanlış olur. Bir takım bilim adamları, Türk bilimcileriyle, Türk işçi sınıfı, aydınlarıyla, yazarlarıyla her şeyi birlikte yapıyoruz. Ve bizim özelliğimiz de bu. Bizde önderlik konusu, bütün girişimlerimiz de kolektiftir. Gerçekten de böyle. Onun için bunları ben, yapılmış bazı şeyler varsa ki var, elbette var, bunları tek başıma yapmış değilim.

Tohum: Siz bu kollektif gücün bir sesi mi oluyorsunuz?

A. Nesin: Ben ve benim gibi başka arkadaşlarım, diyelim ki, insan hakları derneğindeki genel sekreter Akın Birdal gibi genç bir arkadaşımız, diyelim ki, yine İnsan Hakları Derneği'ndeki Genel Başkan. Hatta bunu da söylemek gerekmez. Çünkü şu bakımdan, bunlar çok değerli arkadaşlarımız, İnsan Hakları Derneği'nde böyle 15-20 başkan, 15-20 genel sekreter çıkabilir bugün. Güzel olan yanı bu. Eskisi gibi değil. Yazarlar sendikasında benim gibi değil, benden çok daha başarıyla bu işi yürütecek yine 10-15 arkadaşımız çok rahatlıkla çıkabilir ve yönetim kurulumuz da öyle çalışır. Yani bizde böyle bir kişinin dediği hiç bir zaman olmuyor. Dışardaki izlenim, özellikle yazarlar sendikasında ve BİLAR'da benim sözüm geçermiş gibi bir izlenim var. Böyle şeylerde oysa, genellikle onda bir bile benim sözüm geçmez. Biz gerçek bir kollektif çalışmayla yapıyoruz bunu, tartışıyoruz, ediyoruz, öyle oluyor. Siyasal ölçeğe vurulsa, benim önerilerimin çoğu kabul edilmemektedir. Haklı ya da haksız. Bana göre tabi. O bakımdan ben işi yapmış olarak görünmek istemiyorum, öyle de değil zaten, gerçek te öyle değil, çünkü istemediğimin nedeni de gerçeğin öyle olmayışıdır.

Tohum: Fakat, görünüşte sizinle cunta arasında daha doğrusu, devlet ileri gelenleri arasında bir mücadele gibi görünüyor. Bu nasıl ortaya çıkıyor. Biz yurtdışında mı böyle görüyoruz? Yoksa?...

A. Nesin: Hayır. Yurtdışında böyle görmüyorsunuz tabi. Her kollektif hareketin bir temsilcisi olur ister istemez. Yani bir kollektif hareket 10 bin kişiyle yapılmışsa, 10 bin kişiyle birden ortaya çıkamaz. Yani, arkadaşların seçimiyle ya da arkadaşların önerisiyle bu hareketlerde, belki yaşımdan dolayı, belki benim geçmişimin, birikimimin daha renkli olusundan dolayı bu olaylarda önde görünüyordum. Zaman zaman ben görünüyorum. Zaman zamanda örneğin, Türk Dil Derneği kurduğumuz zaman başka arkadaşlarımız önde oluyorlardı. Bunun nedeni bu, yani, o kollektif çalışmanın içinde bulunan arkadaşlarım bana gösterdikleri seçim değerinden geliyor. Başka bir nedenle değil. Ve ayrıca da, bunu kesinlikle bizim yaşadığımız günlerde ve bizden sonra da doğru bulmuyorum. Bizim sürekli olarak kollektif önderliğe çok önem vermemiz gerekir. Çünkü Türkiye, gerek ilerici örgütlerde, demokratik örgütlerde, gerek sağcı örgütte, nerde olursa olsun tek adam sultasından çok çekmiş bulunuyor. Bundan kurtulmaya çalışmamız gerekiyor. Ve bundan kurtulmaya çalışırken de, kendileri tek adam olmaya adayların çok dikkat etmesi gerekir. Çünkü tek insanlar 100 işten 99'unu doğru yapmış olabilirler. Ama 100. işlerinde bir yanlış yaparlar ki, eğer çoğunluğa uyulmazsa onların yaptığı bütün iyi şeyler hepsi birden gidebilir, gürültüye gidebilir. Onun için ben gerçek bir demokrasiden yanayım. Ve bunu da uyguluyoruz. Yazarlar sendikasında ve şeyde de bunu uyguladık biz, aydınlar dilekçesinde, ekmek ve

hak dilekçesinde hep bunu uyguladım. Sürekli tartışarak bir öneri bir öneridir. Bir öneri 20 kişiyle tartışılırsa çok daha olgun ve yetkin bir biçime girebilir. Böyle oldu. Örneğin aydınlar dilekçesi denilen, aydınların demokratik hak ve özgürlük istemleri olayı benden çıktı. Ama, benden çıktığı biçimde çıkmadı. O kadar çok değiştirildi ki, uzun tartışmalarda öyle güzel bir biçime geldi ki, burda benim payımın ne olduğu benim kadardır. Ben ne kadarsam benim payım da o kadardır. Asıl pay orada çalışan ve tartışan arkadaşlarımdır.

Tohum: Sayın Nesin, İngiltere kraliçesinin, Şah'ın, sanırım Kral Faruk'un ve Kenan Evren'in sizinle uğraşmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu duruma birçok insan gülüyor. Siz bu durumu nasıl karşılıyorsunuz; mizahın bilge gülücüğüyle mi, yoksa ciddiyetle mi?

A. Nesin: Mısır Kralı, İran Şah'ı ve İngiliz —o zaman kraliçe değildi— Prensesi Elizabet, bunların üçü benim hakkımda dava açmışlardı. Evren olayında tam tersi, ben Evren'e dava açmış bulunuyorum. Durum bu. Ama bunların üçü de devlet başkanı bir tanesi de Devlet başkan adayı. Aslında ben, hayatım boyunca hiç kimseye dava açmadım. İlk kez Kenan Evren'in aleyhine dava açtım. Deminden beri söylemek istediğim konuda buydu. Bunu A. Nesin olarak kendi adıma açmadım Türkiye'de demokratikleşme eylemine katkıda bulunan bütün arkadaşlarım adına açmış bulunuyorum. Ve arkadaşlarım da bunu destekli-

yorlar. İşte ben belki de bu topluluğun simgesi olarak ortada bulunuyorum. Bu açtığımız dava, manevi tazminat davasıdır. Çünkü, yasalar ancak böyle bir davanın açılmasına uygundur. Ve Türkiye’de bugüne dek, Türkiye tarihinde böyle bir açılmış dava yok. Başka ülkelerde, yani ugar ülkelerde hiç yok, çünkü, orda böyle bir dava açma gereği yok. Bizde gereği olduğu halde açılmış değil şimdiye dek. Asıl dava ceza davasıdır. Bunu da işte daha önce söyledim, açıkladım, yazıldı ve bu davayı da, her ikimizde sağ kalırsak, ben ondan iki yaş büyüğüm, o benden iki yaş küçük iki mizde sağ kalırsak, inşallah diliyorum ki. Cumhurbaşkanlığından ayrılınca o ceza davasını da açacağız.

Tohum: Yurtdışına çıkışınız bazı çevrelerde tedirginlik yaratıyor mu? Yaratıyorsa bu tip tedirginliklerin üzerinizdeki etkisi ne oluyor?

A. Nesin: Tedirginlik çok yaratıyor. Kimi çevrelerde iktidar çevrelerinde ve istemeyerek bana —ben öyle sanıyorum— gönüllü pasaport vermiyorlar. Vermek zorunda kalıyorlar. Onların üzerindeki etkisi, bana hiçbir şey etki bırakmıyor bende. Ben onlara, doğrusunu isterseniz gerçektende önem vermiyorum önemsemiyorum. Yalnız yurt içinde de, yurtdışında da konuşmalarımda, varolan yasaların çizgisini aşmak istemiyorum, hiçbir zaman yasaları çiğneyerek bir iş yapılacağına inanmıyorum. Yasaları eleştirerek, beğenmediğimiz yasaları eleştirerek, yine yasal yollardan onların değiştirilmesine çalışılmanın bugünkü koşullarda —bunun üzerinde durmak gerekiyor— doğru olduğuna inanıyorum.

Tohum: Bugünkü koşulların altını çizerek mi söylüyorsunuz?

A. Nesin: Çizerek söylüyorum. Çünkü koşullar değişebilir. Örneğin M. Kemal, yani bu koşullara göre hareket etseydi Kurtuluş savaşı olmazdı. Onun için, bugünkü koşullarda var olan yasalara saygı duyarak değil, o yasalar kabul edilerek değil, benimsenerek ve sevilerek değil, ama yasal olduğu için uyularak, yine yasal yollardan o yasaların değiştirilmesine çalışılmanın en doğru yol olduğuna inanıyorum. Bunu arkadaşlarım adına söylemek, konuşmak hakkına sahip değilim ama; tabi onları çok yakından tanıdığım için, benim arkadaşlarım da bu yolda çalışıyorlar.

Tohum: Verdiğiniz yanıtlar için çok teşekkür ederiz.

A. Nesin: Ben de teşekkür ederim. Sağolun.

MASAL

TANRISAL ADALET

Aziz Nesin

Var varanın, kır kıranın, ali kıran, başkesenin, sözü geçmez boş kesenin, güvenmez sözüne kimse kimsenin, çoktur sayısı darılanın küsenin, dolu olup yağanın, boran olup esenin, uzatmayalım sözü her neyse, ne onun ne benim ne senin, esenin besenin kösenin, kasanın masanın asanın kesenin, garip oğlan örneği göbeğini kendi kesenin, sözümüz burdan dışarı, benzesin benzemesin, şişip şişip götün göbeğin ensenin, işte öyle bir yerde bir zamanlar...

Durun durun, ay aman, o zaman ne zaman, o yer hangi yer? Bunu söylemeye mangal kadar yürek ister. O yürek ne sende var hemşire, ne bende var birader... En iyisi biz ödlekler, masal dinler masal söyler ve korku dağları bekler, fare deliğinde yiğitler ve kurtarmak için paçasını yazar da şöyle geneller: Ne zaman ve o zaman, hangi yer o yer? Her zaman ve her yer...

Her zaman ve her yerde olduğu ve her insanın başına geldiği gibi, bir zamanlar bir yerde bir insan öldü. İnsanların ölmelerinde

hiçbir olağanüstülük yoktur; çünkü her insan doğar, yaşar ve ölür. Ne var ki, kimisi yaşar ölür, kimisi yaşadığını sanarak ölür, kimisi de yaşamadan ölür. Her nasıl olursa olsun, her insanın ölmesi zorunlu olduğuna göre, bir zamanlar bir yerdeki insanın ölmesi de olağan sayılmalıydı. Ama bu insan, herhangi birimiz gibi bir insan olmayıp —aman ne ayıp— olağanüstülerin üstünde olağanüstü bir insan olduğundan onun ölümü de elbet olağan değil, olağanüstülerin üstünde olağanüstü bir olaydı. Bu insan doğup büyüüp yaşayıp öldüğü ülkenin en zengin üçünden biriydi. Salt ülkesinin değil, dünyanın da en zengin kırklarından biriydi. Zenginlik, kimileri için bir değerlilik sayılmayabilir. Ama bu ölen söz konusu insan öyle bildiğimiz zenginlerden değildi, çok üstün nitelikleri vardı. Örneğin, ülkesinde her yıl en yüksek vergiyi o verirdi. İyiliksever ve son kertede yardımseverdi. Ülkesinin yedi ayrı kentinde yoksul öğrenciler için büyük yurtlar kurmuştu. Hastalanan işçiler için hastaneler, ve-

remli işçiler için sanatoryumlar yaptırmıştı. Yaptırdığı okulların sayısı pek çoktu. Yetenekli ve zeki ve çalışkan, ama yoksul öğrencilere burs verirdi. Tarihsel ve eski yapıtların onarılması için paralar vermiş, iyilik kurumlarına çok büyük bağışlarda bulunmuştu.

Ölen işte böyle bir insandı. Böyle bir insanın ölümü, senin benim, şunun bunun, falanın filanın ölümümüz gibi sıradan herhangi bir ölüm olmayıp “yeri doldurulmaz büyük bir kayıp” denilen olağanüstü bir ölümdü. Öyle olağanüstü bir ölümdü ki, o ülkenin en çok satışlı gazetelerinde, ölümünün ilanları tam boy iki sayfaya bile sığışamamış, üçüncü bir sayfanın yarısına dek yerini de kaplamıştı. Ölen kişinin sahibi olduğu holding, banka ve şirketleri ve fabrikaları ve ortağı olduğu kuruluşlar, işler, ve şirketler ve oralarda çalışanlar ve işgörenler ve daha nice şirketler, firmalar ve nice nice kişiler, ayrı ayrı ve boy boy, kalın kara çerçeveli ilanlar vererek, bu insanın ölümünden duydukları büyük acıyı sonsuz üzücü en yürek

paralayıcı sözcüklerle dile getirmişler ve onun nasıl bir eşsiz iyilikçi ve yardımsever olduğunu bu ilanlarla anlatmışlardı. Ölen kişinin bir kuşak öncesinden başlayarak —çünkü iki kuşak öncekiler anılmaya değmezdi— süren bütün yakın, çok yakın, az yakın akrabalarının adları sıralanmış olduğundan, ilanlar da zorunlu olarak büyük oluyordu. Akraba adlarının çokluğu da, ölen kişinin önemini gösteriyordu. Akrabalardan işe yarayanların ve yarayacak olanların hiç birini darıltmamak için, gelinlerin, damatların, daha yeni doğmuş yiğenlerin bile adları ilanlara konulmuşken, yine de pek çokları adları unutuldu diye darılmışlardı. Çünkü böyle bir insanın ölüm ilanında adının geçmesi o kişi için bir onur ve iş piyasasında da bir krediydi. Ölüm ilanlarında adları geçmeyenler, adı geçenlerin çoğundan daha yakın akraba olduklarının tartışmasını yapmaya başlamışlardı.

Böyle bir insanın ölümünün ilanlarla duyurulmasıyla yetinilmemiş, gazeteler ilk sayfalarında bol fotoğraflı yazılarıyla da haberi kamuoya duyurmuşlardı. Bundan başka, o ülkenin radyo ve TV istasyonları da acı haberi, o kişinin özgeçmişini, yurduna yaptığı büyük hizmetleri, iyilik ve yardımlarını anlatarak halka iletmek yoluyla kamu görevini yerine getirmişti.

Bu önemli kişiye yapıldığı gibi, kendi ölümünün de böyle gazete, radyo, TV duyurularıyla ve görkemli bir patırdıyla duyurulacağını bilseler, o önemli kişinin pek çok yurttaşı da ölmeye razı ve hatta kendilerini öldürmeye hazırdılar. Öyle bir cenaze töreni yapıldı ki, yer yerinden ve gök kökünden oynadı denilse az. Yaşayan ya da yaşadığını sanan pek çok insan, böyle bir ölümü kıskanmıştı.

Ölüm ilanlarında, çiçek

gönderilmemesi, çiçeğe verilecek paranın falanca iyilik kurumuna bağışlanması rica edilmişken ve pek çokları da bu ricayı yerine getirmişken, yine de öyle çok çelenk gönderen olmuştur ki, çelenkler arabalarla, kamyonlarla taşınmış ve taze mezarın üstünde çelenklerden bir tepe olmuştur. Altta kalıp da çelenk kordelalarındaki şirket ve firma adlarının yazıları okunmayanlar şansızlıklarına üzülmüşlerken, tepede kalan çelenklerin kordelalarındaki yaldızlı harflerle iş yeri adları okunanlar çelenge verilen paranın boşa gitmediğini görüp sevinmişlerdi. Cenaze töreni öyle kalabalık, öyle kalabalıktı ki, kentin gidiş gelişi tam yedi saat tıkanmıştı. Bu iyiliksever insan, ne çok seviliyordu. Sanki bütün kent halkı, onu son yolculuğuna uğurlamak için mezarlık yoluna dökülmüştü. Mezarı başında çok acıklı ve ağlatıcı ve gözyaşı döktürücü söylevler çekilmişti.

Her şey olup bitmiş, evli evine, evi olmayan sıçan deliğine çekilip gitmiş, o iyi insanın ölüsü de toprağın altında kalakalmıştı. Karıncalara, kırkayaklara, akrepere, solucanlara, yılanlara, çıyanlara, köstebeklere, sıçanlara, farelere, karafatmalara, tesbih böceklerine, danaburnulara, bokböceklerine ve tüm börtüböceğe bırakılan o iyiliksever insanın çürüyecek olan kalıbıydı. Ölümsüz ruhuysa, kalıbının cenderesinden fırlayıp özgürlüğüne kavuşmuştu. Ruh da, tıpkı kalıbının görüntüsündeydi.

O iyiliksever insanın öldüğü gün, kendi ülkesinde on ikibin altıyüzdört ve bütün dünyada da bir milyondan çok insan ölmüştü. Bunca ölünün ruhu, cesetlerinin cenderesinden ve yerçekiminden kurtulmuş olarak özgürce uçuşuyorlardı. Üstlerinde hiçbir giysi yoktu. Kadın olsun erkek olsun, çıplaklar kampında olduğundan daha çıplak, anadandoğma, yani

daltaşak ve dalyaprak dolanıp duryorlardı. Bulundukları öteki dünya, merkezi ısıtma yöntemiyle ısıtıldığından ve ısı sürekli ayarlandığından ruhların soğukalma, nezle olma, hastalanma olasılığı yoktu. Hangi dilden konuşurlarsa konuşsunlar, sanki hepsi de ana dilleriyle konuşuyormuş gibi birbirlerini anlıyorlardı. Öyle mutluydular ki, niçin bunca zaman dünyanın kahrını çekip de ölmediklerine şaşılar.

Ruhların hepsi de nasıl olsa cennete gideceklerine inanıyordu. Nasıl ki, daha ölmemiş ve dünyada yaşamakta olan bütün alçaklar, bütün namussuzlar, bütün hainler, bütün muhbirler, bütün hırsızlar, bütün kaçakçılar, bütün sömürücüler, bütün zorbalar, bütün halka kan kusturanlar, özetteyin bütün suçlular bile cennete gideceklerini umuyorlarsa, o gün pis kalıplardan kurtulmuş olan bir milyondan çok ruh da cennete girecekleri umudu içindeydi ve hiçbir cehenneme atılacağı kuşkusuna kapılmıyordu.

Ruhlar, daltaşak ve dalyaprak olarak özgürce dolanırlar ve uçuşurlarken, bulutları sarsan, yıldızları titreten ve ruhların tülelerini diken diken eden bir ses şöyle gürledi:

“Yarın sabah, büyük mahkeme kurulacaktır. Hangi ruhların kaç sayılı tanrısız mahkemede yargılanacakları giriş kapılarına asılı dizelgelde yazılıdır. Ruhlar, yüce divan önünde, dünyadaki yaşamlarının hesabını verip yargılanarak Tanrısız adalet yerine getirilecek ve her ruh ya cennetteki yerini alacak ya da cehenneme atılacaktır. Yarınki duruşma zamanına dek ruhlar isterlerse cenneti, isterlerse cehennemi gezebilirler. Gerçek cennetteki, gerekse cehennemdeki haberalma (informasyon) bürolarında, ruhlara istedikleri gerekli bilgi verilecektir. Şu anda cennetin ve cehennemin kapıları

açılmış bulunuyor.”

Bulutları sarsan, yıldızları titreten ve ruhların tüylerini diken diken eden gür ses, daha son sesle mi söylerken bütün ruhlar cennetin kapısına koşuştular. Cennetin kapısında bir itiş kakış, öyle bir hırgür başladı ki, dünyada olanları bile bastırdı. İyi ki kalıplarından kurtulmuşlardı da ezip çiğnenen olmuyordu. Ruhlar sel gibi akararak cennete doluştular.

Cehennemin kapısından giren tek ruh olmamıştı. Çünkü hepsi de, iyi insan olduklarına ve cennete gireceklerine inanıyorlardı. Önemli olan, cennetteki en iyi yerleri şimdiden kapmak ve kapatmaktı.

Bir zamanlar bir yerde ölen o iyiliksever ve yardımsever insanın ruhu da itişip kakışarak cennetin kapısına dalmış ve görünümün güzelliği karşısında aşıp kalmıştı. Bütün tasarıların, bütün imgelerin üstünde bir güzelliği bu.

İki yanda tozpembe, soluk mor, açık yeşilimsi, akpak, camgöbeği mavisi, sarımtırak renklerde bulutlar vardı ve bulutların üstünde renk renk yıldızlardan harflerle “Danışma” diye yazılıydı ve her bulutun ortasında açılmış bir boşlukta dünya güzeli bir kız gülümsemekteydi ve bu kızlar anadan doğma çıplak serêserpe yayılmışlardı. Afallayan iyi insanın ruhu, yayılan ağızından akan salyalarını eliyle silerek danışma bulutlarının arasında dolaştı durdu. Her danışma bulutunda bir melek vardı. Bu meleklerden hangisine gidip danışması gerektiğini bir türlü kestiremiyordu. Çünkü hepsi de birbirinden güzeldi. Sonunda bir altın sarısı saçlı meleğe sokulup utana sıkıla kendini tanıtıyordu ki, altın sarısı saçlı melek civelek civelek bir gülüşle,

—Biz sizi tanıyoruz... dedi.

İyi insanın ruhunun ağız kullaklarında dek yayıldı sevinçten. Demek adı sanı ve ünü buralara

GECE UZADI DURDU

*S. Işık, İstanbul
15 Eylül 87*

Hep duygusallık ve acı konuşuldu o gece
Yalın ayaklar yıldız altında yürürken
Dayalı silah kolunda kelepçeyken
Görülmedi ay ışığında sıkıca kapalıydı perdeler
Kelepçedeydi eller
Yalın ayaklar yıldız altında yürürken...

Uzun bir düdük sesi boğuldu silah sesiyle
Biri bir perde araladı
Bin sevdayla beraber
Bin yürek yandı...
Yapraklarını döktü eylül
Gece uzadı durdu
Duygusallık değildi konuşulan
geceler boyunca eylül ayında

dek yayılmıştı. Melek,

—Size cenneti gezdirmek için rehberlik edecek bir melek ister misiniz?

Evet, rica ederim... dedi iyi insanın ruhu.

—Nasıl bir parça olsun? diye sordu Melek.

İyi insanın ruhu ne diyeceğini bilemedi. Melek, önüne büyük bir albüm koyup,

—Bakın, burdan beğendiğinizi seçin! dedi.

Ruh, albümü karıştırdı. İyi ki şu anda ruhtu, yoksa toprağın altında çürümekte olan kalıbı olsaydı, albümdeki çirli çıplak cennet güzellerinin renkli fotoğraflarını görünce çarpılırdı. Her resmin yanında, o kızın vücut ölçüleri, yaşı yazılıydı. Rehber melekler

16-25 yaş arasındaydı. Rehber melekler içlerinden biri seçilmeyecek kertede hepsi de birbirinden güzel olduğundan iyi insanın ruhu, fotoğraflarından birini göstermesiyse, fotoğrafını gösterdiği melek hemen yanında belirdi:

—Sizin rehberinizim, emrinizdeyim..

Rehber melek iyi insanın ruhu arada uçarak, arada yürüyerek dolaşmaya başladılar. Rehber,

—Özel olarak görmek istediğiniz birşey var mı? diye sordu.

İyi insanın ruhu.

—Cennetin en iyi, en güzel yerlerini görmek istiyorum, dedi, yarın büyük yargılamadan sonra cennete gelince önceden beğendiğim yeri almak isterim.

Melek,

—Cennette nasıl bir yer alacağımız, yarınki yüce divanda, işlediğiniz sevaplara göre belli olur... dedi.

İyi insanın ruhu, yurdunda pek çok sevap işleyen insan olduğunu, alçak gönüllülük gösterisi altında anlattı. O zaman rehber melek,

—Öyleyse birkaç parsel alabilirsiniz... dedi.

—Nasıl, burda da mı arazi parsellere ayrılmış?

Melek,

—Tabii, dedi, ama işledikleri sevaba göre pek çok parsel alanlar da var.

—Her parsel ne kadar?

—Beşyüz metrekare.

—Küçük.

—Sevabınız çoksa, yüz, hatta bin, hatta daha çok parsel alabilirsiniz.

—Ayrıca ayrı ayrı yerlerde parseller alabilir miyim?

—İşlediğiniz sevaba göre, elbet...

İyi insanın ruhu sevindi buna.

—Öyleyse gezip görelim... dedi.

Kuş seslerinin yaprak hışırtılarına karıştığı bir doğa müziğini dinleyerek sonsuz bir ormanın serin gölgesi yolunda yürüyorlardı.

İyi insanın ruhu,

—Ormanları severim ama, dedi, cennetteki evimin deniz kıyısında olmasını isterim.

Rehber Melek,

—Burası dünyaya benzemez, dedi, burda siz her neyi görmek isterseniz onu görürsünüz. Şimdi orman olarak gördüğünüz bu yeri, deniz kıyısı olarak görmek isterseniz öyle görürsünüz.

İyi ruh şöyle bir baktı yanına yöresine. Ormanın içinde, çayır-larda pınar yanlarında üçerbeşer çıplak —evet hepsi çıplak— güzel kızlar gülüp oynayıp dans edip şarkı söylüyorlardı.

—Burasını deniz kıyısı olarak görürsem ya bu kızlar ne olacak?

—Orda da başka melekler bulunur... dedi.

İyi ruh içinden bir deniz kıyısı geçirdi. Yanındaki rehberle birlikte kendini, yumuşacık dalgaların kumsalı öpüp yaladığı bir çimenlikte buldu. Meleklerin kimisi denizde oynuyor, kimisi kakhahalar atıyor, kimisi kıyıda şarkılar mırıldanarak güneşleniyordu.

Evinin bir göl kıyısında olmasını yeğlediğini daha düşünürken, görmekte olduğu görünüm birden değişiverdi. Şimdi, yeğini bir rüzgarda gümüş derisi titreşen bir gölün uzun kamışları arasından batan güneşin kızılığını seyrediyorlardı. Her yanda su perileri oynayıyordu.

—Cennette hem yazlığım, hem kışlığım olabilir mi?

—Bu sizin işlediğiniz sevabın çokluğuna bağlı... Öyle çok sevap işleyenler var ki, onların sayısız köşkleri, yalıları, konakları, evleri var.

İyi ruh, kendisinden çok sevap işlemiş bir insan olabileceğini düşünemiyordu. Bir kışlığı olmasını daha düşünürken kendini bir dağ doruğunda buldu. Rehberle birlikte çıplak ayaklarının altında ezilen kar çiçekleri çitirdiyordu ve hiç de üşümüyorlardı. Öbek öbek melekler birbirlerine kar topu atıyor, kimisi de kardan adam yapıyordu.

—Ben nasıl parseller istiyorum, biliyor musunuz? dedi.

Rehber,

—Nasıl? diye sordu.

Bir ev ve arsa komisyoncusuna anlatır gibi, iyi ruh rehber meleğe anlattı:

—Her zaman, yani çok zaman oturacağım evin arsasının manzarası güzel olmalı. Deniz görmeli. Bahçesi de büyük... Önü açık... Sonra çarşıya pazara yakın olsun, taşıta da... Öbür evlerimin arsalarına gelince... Bir çiftliğim olsun istiyorum...

Gönlünden bütün geçenleri

söyledi. Melek,

—Bunlar, yarınki yargılanmanızdan sonra belli olacak... dedi.

İyi ruh, herşeyin gönlünden geçirdiği gibi görünmesine pek şaşırtığı için rehber.

—Ben seni de gönlümden geçtiği gibi mi görüyorum? diye sordu.

Rehber,

—Elbette, dedi, isterseniz beni esmer ve kara saçlı, isterseniz ak tenli ve kumral saçlı, isterseniz tombul ya da uzun boylu görebilirsiniz.

Cennetin en hoşuna giden yanı buydu işte. Rehberin, iki limon ucu gibi kendisine çevrilmiş memelerinin uçlarına baktı, içi gitmişti. Daha, bu denli güzel şey niçin iki tanecik olsun diye düşünmey, kalmadı, bir de baktı ki, rehber, sık üzümlü bir iri salkım gibi saçından ayağına dek hep meme olmuş. Melek bir meme salkımı biçimindeydi. Bu denli çok memeden daha çirkin birşey olamazdı. Gönlünden geçirip kızı eski, biçiminde gördü ve o zaman işte, gözü, kızın apış arasına gitti. Ah işte orası! o doyumsuz güzelliği tanımlamak cennette bile öndene-time uğradı. İyi ruh, rehberin o en güzel yerini düşünürken, rehber salt o yerinde bir salkım biçimine döndü. Meleğin her yeri, ağzı, burnu, kulakları, her yeri apış arasına dönmüştü. İyi ruh, bu korkunç çirkinliği görünce, Tanrının işini bildiğini, insanın neyin ve neresinin çift, neyin ve neresinin tek yaratılmasının uygun olduğunu ancak O'nun bildiğini düşündü. Rehber, yine o güzel melek oldu. İyi ruh kendi önüne bakıp, ya rehber de onu önündeki organından bir salkım olarak görürse diye düşündü. Yirmi yıl önce olsaydı neyse ne, ama hele şimdi... Kötü şeyleri kafasında atmak için başını birkaç kez salladı.

Rehber melek ile iyi ruh ertesi

sabah, yargılama zamanına dek cenneti gezip dolaştılar. Asılmış dizelgelerden birinde, 1 numaralı tanrısâl yönetim mahkemesinde yargılanacağını görmüştü. İstenilen saatte 1 numaralı Tanrısâl yönetim mahkemesinin kapısına gitti. Duruşma saat dokuzda başlayacakken, saat on olmuş, çağırılmamıştı. Yaşadığı dünyada olduğu gibi, öteki dünyada da işlerin ciddiye alınmamasına can sıkıldı. Başka ruhlarda, aldıkları sıra numarasına göre kuyruğa girmişlerdi. Mübaşirin adını haykırıldığını duydu. Mahkeme salonuna büyük bir güvenle, hatta kasılarak girdi. Mahkeme salonu, dünyada hiçbir yerde olmayacak kerte de görkemli bir yerdi. Kubbe si bulutlardan, duvarları, yağmur perdesindendi. Kürsüde başyargıcın yeri boş, bu boş yerin sağ ve solunda yargıçlar ve en sağda da savcı vardı. Salonun sağ yanında kanatlı melekler, sol yanında üç sivri uçlu sopalarıyla şeytanlar ve ortalarda da zebaniler vardı. Başyargıcın yerinin arkasına asılı levhada şu yazı okunuyordu:

“Adalet ananın emeli, insanın ameli, babanın temelidir.”

Yargıçlar kürsüsünün sağında, çok uzun boylu, ve uzun saçları göğüslerini örten orta yaşa yakın ama çok güzel, gözleri bir ipek örtüyle bağlı, elinde terazi tutan birkadın ayakta duruyordu. İyi ruh bu kadını tanıdı. Dünyada da bu kadın adaleti simgeliyordu.

İyi ruhun yanına, ordaki bütün insanlar gibi çıplak bir adam gelip,

—Ben sizin avukatınızım... dedi.

—Daha önce hiç konuşmadık ki, sizinle anlaşmamız da yok... dedi iyi ruh.

—Burda avukatlar atanır, hiç merak etmeyin, bütün dosyalarınızı inceledim... dedi avukat.

Sonra sağda ve solda duran iki kalın defteri göstererek,

—İşte bakın, bunda sevaplarınız yazılı, bu soldaki de günah defteriniz...

Sevap defteri dörtbeş parmak kalınlığındaydı, ama günah defteri sevap defterinin en az üç kalınlığında üst üste konulmuş sekiz on defter vardı. İyi ruh buna pek şaştı. Nasıl olur, onun ne gibi bir günahı vardı ki... Olsa olsa bunlar başkalarının günah defterleriydi.

Önce iyi ruhun kimliği, yani kimin nesi ve neyin nesi olduğu saptandı. Daha sonra adının sonundaki son hecenin “id” mi, yoksa “it” mi olduğundan kuşku uyandırdığından bunun bağlı olduğu nüfus dairesine sorulmasına karar verildi.

“Adalet, ananın emeli, insanın ameli ve babanın temeli” yazılı levhanın önündeki boş bulunan başyargıcın yerinden, tok, kalın ve sert bir ses gürlledi ki, o sesin verdiği dehşetten yürekler tirtir titredi. Kendi görünmeyen başyargıcın gürlleyen korkunç sese ko-nuştu:

—Sanığın önce sevap defteri açıl-sın ve yaptığı sevaplar bir bir okunsun ve her sevap ayrı ayrı tartılarak sevabının derecesine göre kendisine cennet armağanları ihsan edilsin...

Kanatlı sevap melekleri uçarak, o kalın sevap defterinin kapığını, sonra da yapraklarını bir bir açtılar. İyi ruhun avukatı, sevap defterinde yazılı bütün iyilikleri okumaya başladı. İyi ruh, yaptığı en küçük, hatta iyilik bile denilmeyecek iyiliklerin bile sevap defterine yazılmış olmasına şaşıp şaşıp kaldı. Yaptığı her iyilik okundukça, gözleri bağlı adalet meleği, arkasında asılı dizelgeye bakıp o iyiliğin ağırlığını terazinin kefesine ve öbür kefesine de terazi dengeye gelene dek cennet armağanını koyuyordu.

Avukat, sevap meleklerinin defterden okuduklarına göre konuşuyordu:

—İyiliksever ve yardımsever müvekkilim, ülkesinin yedi ayrı ilinde öğrenci yurdu kurmuştur.

Bu büyük iyilikti. Adalet meleği, terazinin kefesine ağırlıkları koyup koyup duruyordu. Sonunda adalet meleği,

—Yirmidörtbuçuk kilo, on sekiz gram ve dört miligram iyi lik... diye seslendi.

İyilik milimi milimine ölçülüyor ve hiçbir haksızlığa yer veril-meyerek, Tanrısâl adalet yerine getiriliyordu.

—Müvekkilim onaltı ilkokul, dokuz lise yaptırmıştır.

Adalet meleği tartıyordu:

—Yedi kilo, dörtyüzonbeş gram, iki miligram.

İyi ruhun iyilikleri sayılmakla bitecek gibi değidi.

—Kimsesizler için dört hasta ne.

Otuz kilo yediyüz onüç gram

—Yoksullara beş aşevi... İki genel kitaplık... Üç sanatevi... Bir müze...

—Yüz kilo...

—Beş kilo... On kilo... Artık terazi çekmiyor, baskül gerekli...

İyi ruhun iyilikleri baskülde tartılmaya başlanmıştı.

—İki ton, beşyüzotuz kilo, el-li gram, üç miligram iyilik...

—Üç buçuk ton, ikiyüz kilo, sekiz onda bir miligram...

Sevap defterinin okunması bitmişti. Avukatı, iyi ruhun kulağına,

—İstersen, dedi, işlediğin bunca sevapla sen bütün cenneti bile alabilirsin.

O sırada söyverilen savcı günah defterinin açılmasını istedi. Günah yazan melekler günah defterlerini açıp yazılan günahları okumaya başladılar. Savcı okunan bu günahlara göre iddiada bulundu:

—Sanık, o denli büyük günahlar işlemiştir ki, bu günahlarından kurtulabilmek ve dünyada yaptığı gibi cennette de güzel